

ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ, КЛАСИФІКАЦІЯ, ВИДИ

© 2014 **ТУРИЛО А. М., БОГАЧЕВСЬКА К. В.**

УДК 658

Турило А. М., Богачевська К. В. Потенціал підприємства: сутність, класифікація, види

У статті розглянуто існуючі підходи до класифікації потенціалу підприємства як економічного поняття. Запропоновано власне бачення класифікації потенціалу підприємства, яка відповідає сучасним тенденціям розвитку підприємств. Класифікація забезпечує можливість більш різноманітно описати та оцінити потенціал підприємства, а також дозволяє окреслити його найважливіші характеристики. Класифікацію потенціалу підприємства розроблено за різними критеріями: за функціями, за ресурсним забезпеченням, за спроможністю до адаптації, за рівнем виявлення, за спектром урахування можливостей, за періодом охоплення можливостей, за рівнем використання. Аналіз складових потенціалу підприємства дозволяє одержати повну і достовірну оцінку стану підприємства. Адаптаційний потенціал підприємства базується на принципах системності та динамічності, характеризує можливості пристосування підприємства до зовнішніх і внутрішніх умов господарювання.

Ключові слова: потенціал підприємства, адаптаційний потенціал підприємства, класифікація, функціональний потенціал підприємства, ресурсний потенціал підприємства.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 10.

Турило Анатолій Михайлович – доктор економічних наук, професор, академік АЕН України, академік АГН України, завідувач кафедри фінансів суб'єктів господарювання та інноваційного розвитку, Криворізький економічний інститут Криворізького національного університету (пр. К. Маркса, 64, Кривий Ріг, Дніпропетровська обл., 50000, Україна)

Богачевська Катерина Володимирівна – аспірантка, кафедра фінансів суб'єктів господарювання та інноваційного розвитку, Криворізький економічний інститут Криворізького національного університету (пр. К. Маркса, 64, Кривий Ріг, Дніпропетровська обл., 50000, Україна)

E-mail: katusha-f-07-1@mail.ru

УДК 658

UDC 658

Турило А. М., Богачевская Е. В. Потенциал предприятия: сущность, классификация, виды

В статье рассмотрены существующие подходы к классификации потенциала предприятия как экономического понятия. Предложено собственное видение классификации потенциала предприятия, которое отвечает современным тенденциям развития предприятий. Классификация обеспечивает возможность более разнообразно описать и оценить потенциал предприятия, а также позволяет определить его важнейшие характеристики. Классификация потенциала предприятия разработана по различным критериям: по функциям, по ресурсному обеспечению, по способности к адаптации, по уровню обнаружения, по спектру учета возможностей, по периоду охвата возможностей, по уровню использования. Анализ составляющих потенциала предприятия позволяет получить полную и достоверную оценку состояния предприятия. Адаптационный потенциал предприятия базируется на принципах системности и динамичности, характеризует возможности приспособления предприятия к внешним и внутренним условиям хозяйствования.

Ключевые слова: потенциал предприятия, адаптационный потенциал предприятия, классификация, функциональный потенциал предприятия, ресурсный потенциал предприятия.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Библ.:** 10.

Турило Анатолій Михайлович – доктор економічних наук, професор, академік АЕН України, академік АГН України, завідувач кафедри фінансів суб'єктів господарювання та інноваційного розвитку, Криворізький економічний інститут Криворізького національного університету (пр. К. Маркса, 64, Кривий Ріг, Дніпропетровська обл., 50000, Україна)

Богачевская Катерина Владимировна – аспірантка, кафедра фінансів суб'єктів господарювання та інноваційного розвитку, Криворізький економічний інститут Криворізького національного університету (пр. К. Маркса, 64, Кривий Ріг, Дніпропетровська обл., 50000, Україна)

E-mail: katusha-f-07-1@mail.ru

Turylo A. M., Bohachevska K. V. Enterprise Potential: Essence, Classification and Types

The article considers existing approaches to classification of the enterprise potential as an economic notion. It offers own vision of classification of enterprise potential, which meets modern tendencies of enterprise development. Classification ensures a possibility of a wider description and assessment of enterprise potential and also allows identification of its most significant characteristics. Classification of the enterprise potential is developed by different criteria: by functions, by resource support, by ability to adapt, by the level of detection, by the spectrum of taking into account possibilities, by the period of coverage of possibilities and by the level of use. Analysis of components of the enterprise potential allows obtaining a complete and trustworthy assessment of the state of an enterprise. Adaptation potential of an enterprise is based on principles systemacy and dynamism, it characterises possibilities of adjustment of an enterprise to external and internal economic conditions.

Key words: enterprise potential, adaptation enterprise potential, classification, functional enterprise potential, resource enterprise potential.

Pic.: 2. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 10.

Turylo Anatolii M. – Doctor of Science (Economics), Professor, Academician of the Academy of Economic Sciences of Ukraine, Academician of the Academy of Mining Sciences of Ukraine, Head of the Department of Finance entities and innovative development, Kryvyi Rih Economic Institute of the Kryvyi Rih National University (pr. K. Marksa, 64, Kryvyi Rih, Dnipropetrovska obl., 50000, Ukraine)

Bohachevska Kateryna V. – Postgraduate Student, Department of Finance entities and innovative development, Kryvyi Rih Economic Institute of the Kryvyi Rih National University (pr. K. Marksa, 64, Kryvyi Rih, Dnipropetrovska obl., 50000, Ukraine)

E-mail: katusha-f-07-1@mail.ru

Важливим аспектом дослідження будь-якого економічного явища є визначення та класифікація його основних видових проявів, що є методологічним підґрунтям формування обґрунтованої концепції управління. Мінливе зовнішнє середовище спонукає підприємство в цілому та його окремі системи, зокрема, до реформування та адаптації до реальних умов з метою забезпечення ефективного

функціонування і розвитку. Виконання цього завдання неможливе без повного і раціонального використання потенціалу підприємства як єдиної системи. Потенціал підприємства залежить від багатьох факторів, а саме, економічних, природних, політико-правових, технологічних та інших.

Питаннями визначення сутності та виділення різновидів потенціалу підприємства в розрізі можливих класифіка-

ційних ознак займалися відомі науковці, а саме О. С. Федонін, І. М. Репіна, О. І. Олексюк, О. С. Краснокутська, І. Ансофф, І. З. Должанський, І. Р. Бузько, С. І. Бай, Ю. В. Карпенко, Л. О. Лігоненко Є. В. Лапін та багато інших. Однак, питання пов'язані з класифікацією видових проявів потенціала підприємства залишається недостатньо висвітленим, а тому потребує поглибленого дослідження.

Мета статті – розробка узагальнюючої класифікації основних видів потенціалу підприємства, окреме виділення адаптаційного потенціалу; надання їх змістовної характеристики, а також встановлення зв'язків між видами потенціалів.

Рівень адаптації і ефективності розвитку підприємства залежать від його наявного потенціалу. Потенціал підприємства постає як відображення стану внутрішнього середовища підприємства, тобто як деяка система властивостей, що дозволяє виявити його зовнішні відносини в цілісних проявах. Такими властивостями потенціала підприємства є: цілісність, складність, структурність, динамічність, відкритість, інерційність, еластичність, пропорційність, стабільність, синергічність, самоорганізація, адаптивність, гнучкість, оптимальність, достатність, інноваційний характер розвитку, мобільність, обмеженість у часі, спрямованість [5].

Потенціал підприємства розглядають як сукупність природних умов і ресурсів, можливостей, запасів і цінностей, що можуть бути використані для досягнення певних цілей [7, 8]. За рахунок ефекту синергії, при взаємодії декількох потенціалів, їх загальна ефективність більша за суму ефективностей потенціалу кожного видового прояву, що отримано за рахунок налагодженої їх взаємодії.

Федонін О. С., Репіна І. М., Олексюк О. І. пропонують свою класифікацію за такими напрямками: за рівнем абстрагованості (потенціал людства, природний, економічний, соціокультурний, психофізіологічний); залежно від рівня агрегованості оцінки (потенціал світового господарства, національної економіки, галузевий, регіональний, територіальний, добровільних об'єднань, підприємств, струк-

турних підрозділів, операційних (виробничих) дільниць та окремих робочих місць); за галузевою ознакою (промисловий, транспортно-комунікаційний, науковий, будівельний, сільськогосподарський, сфери обслуговування тощо); за елементним складом (потенціал основних виробничих фондів (засобів), потенціал оборотних фондів (засобів), земельний, інформаційний, технологічний, кадровий (трудоий) тощо; за спектром врахованих можливостей (внутрішньо системний, зовнішній (ринковий); за функціональною сферою виникнення (виробничий, маркетинговий, фінансовий, науково-технічний, інфраструктурний та ін.); з огляду на спрямованість діяльності підприємства (експортний, імпорнтний); за мірою реалізації потенціалу (фактичний (досягнутий, реалізований), перспективний (вектор розвитку) [9].

У роботі Овдієнко В. Н. і Котлова В. А. [4] виділяють чотири класифікаційні ознаки економічного потенціалу:

- ✦ належність до сфери суспільного виробництва (виробничий та невиробничий потенціал);
- ✦ досягнутий рівень (нормативний, реальний, стратегічний потенціал);
- ✦ зміст (потенціал в натурально-речовинній формі та у вартісних вимірах);
- ✦ ресурсну структуру (трудоий потенціал, потенціал основних фондів і потенціал матеріальних ресурсів).

Краснокутська Н. С. класифікацію видових проявів потенціалу підприємства здійснює за такими напрямками (рис. 1) [2, с. 9]:

- ✦ за об'єктами дослідження;
- ✦ за ступінню реалізації;
- ✦ за сферою реалізації;
- ✦ за принципом ієрархії;
- ✦ за функціями управління.

Фактичний і перспективний потенціал різні автори класифікують за різними ознаками. Наприклад, Краснокутська Н. С. [2, с. 9] виділяє за ступенем реалізації, а Федонін О. С., Репіна І. М. та Олексюк О. І. за мірою реалізації потенціалу [9].

Рис. 1. Класифікація видових проявів потенціалу підприємства

За функціональною ознакою Федонін О. С., Рєпіна І. М. та Олексюк О. І. [9] виділяють виробничий, маркетинговий, фінансовий, науково-технічний та інфраструктурний потенціали, а Краснокутська Н. С. [2, с. 8] за цією ж ознакою виділяє інші потенціали, а саме, маркетинговий і фінансовий.

Карпенко Ю. В. за терміновістю застосування [1, с. 111] виділяє: оперативний, поточний та резервний потенціали, а за метою аналізу (визначення): стратегічний, плановий (проектний), цільовий, надлишковий та прихований потенціали.

Шулік В. А., Протасов В. І. та Давидов А. Н. виділяють також абсолютний потенціал (при якому наявні ресурси повною мірою дозволяють реалізувати інноваційну функцію), відносний (що характеризує ефективно можливе використання ресурсів, що залежить від їх утилізації і споживання), максимально реальний (при якому максимальний інноваційний продукт за рахунок додаткових витрат практично не збільшується, причому граничні витрати на його збільшення різко зростають), ефективний (при якому граничний доход від інноваційної діяльності дорівнює маржинальним витратам при відповідному попиті та пропозиції), оптимальний (при якому інноваційна діяльність досягається мінімальними витратами) і т. д. [10, с. 6].

Дослідження представлених вище підходів дозволяє вказати на відсутність єдиної точки зору на класифікацію потенціалу підприємства. З цього можна зробити висновок, щодо необхідності розробки обґрунтованої класифікації потенціалу підприємства.

У даній статті запропоновано власну класифікацію потенціалу підприємства, яка найбільш ґрунтовно розгля-

дає всі види потенціалів, є більш деталізованою та систематизованою (рис. 2).

Розроблений підхід до класифікації потенціалів включає групи, підгрупи й різновиди потенціалів, що властиві підприємствам.

Стабільність підприємства залежить від обґрунтованої структури функцій і рівня їх виконання. Згідно запропонованого підходу потенціал підприємства поділяється за наступними ознаками (див. рис. 2):

- 1) за функціями (функціональний потенціал підприємства);
- 2) за ресурсним забезпеченням (ресурсний потенціал підприємства);
- 3) за спроможністю до адаптації (адаптаційний потенціал підприємства);
- 4) за рівнем виявлення;
- 5) за спектром врахування можливостей;
- 6) за терміном (періодом) охоплення можливостей;
- 7) за рівнем використання.

Функціональний потенціал підприємства визначається згідно функцій підприємства. За основними функціями підприємства потенціал поділяється на виробничий, управлінський, екологічний, організаційний, фінансово-економічний, комерційний та науково-технічний.

Ресурси підприємства є базисом у формуванні потенціалу, тому в ресурсному потенціалі пропонуємо розглядати за наявними ресурсами: трудовий, фінансовий, інформаційний, матеріально-технічний, інтелектуально-технологічний. Розглянемо більш детально класифікацію видових проявів потенціалу в табл. 1.

Таблиця 1

Характеристика видових проявів потенціалу підприємства виробничий потенціал підприємства

Виробничий потенціал підприємства	Залежність від	стану основних виробничих фондів та стану ефективності їх використання
Екологічний потенціал підприємства		наявності природоохоронних технологій
Управлінський потенціал підприємства		складу та рівня кваліфікації працівників апарату управління, рівня методичного, організаційного та технічного забезпечення управлінської діяльності, а також від сукупності інтелектуальних здібностей працівників та можливості їх розкриття і використання
Організаційний потенціал підприємства		сукупних можливостей працівників апарату управління
Фінансово-економічний потенціал підприємства		забезпеченості фінансів, для досягнення економічних вигод
Комерційний потенціал підприємства		можливостей задовольнити потреби споживачів для отримання максимальних економічних вигод
Науково-технічний потенціал підприємства		сукупності матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, які спрямовуються у сферу науково-технічної діяльності, з метою забезпечення ефективного використання суспільної праці
Трудовий потенціал підприємства		кількості і якості трудових ресурсів, задіяних підприємством для виконання виробничої діяльності
Інформаційний потенціал підприємства		достовірності, швидкості отримання інформації, її об'єктивності, від інформаційних систем
Матеріально-технічний потенціал підприємства		технічної бази, ефективного та раціонального використання існуючих матеріально-технічних ресурсів у виробничому процесі з метою формування та відтворення виробничого потенціалу
Інтелектуально-технологічний потенціал підприємства		можливостей інтелектуальних та технологічних ресурсів формувати такі управлінські компетенції, які на основі вибраних бізнес-процесів забезпечують досягнення визначених стратегій підприємства
Фінансовий потенціал підприємства		фінансових можливостей здійснювати поточні та перспективні процеси, з метою набуття вигод

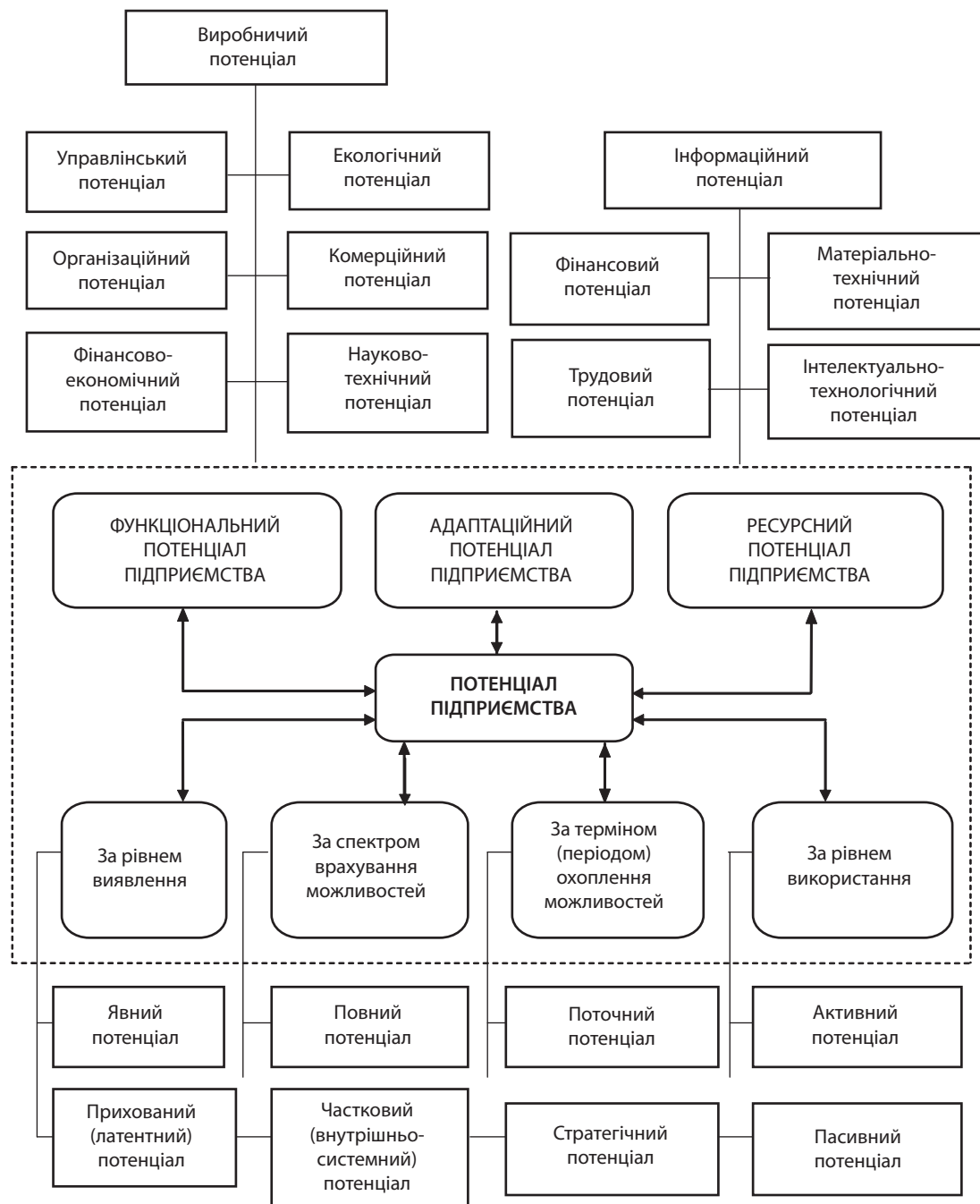

Рис. 2. Класифікація видових проявів потенціалу підприємства

Що стосується адаптаційного потенціалу підприємства, він являє собою невід’ємний елемент потенціалу підприємства та визначається як категорія, що базується на принципах системності і динамічності, має кількісно-якісні ознаки, характеризує можливості пристосування підприємства до зовнішньо-внутрішніх умов господарювання, які при їх повній реалізації забезпечать при визначених економічних ресурсах і раціонального їх використання, у відповідності із загальною стратегією розвитку підприємства, потенційно можливе зростання його ефективності і конкурентоспроможності.

Між адаптаційним потенціалом та іншими складовими загального потенціалу підприємства існують складні діалектичні зв’язки. Складові елементи потенціалу підприємства вступають у взаємодію між собою, залежать один від одного та становлять певну цілісну єдність.

За рівнем виявлення виділимо явний і прихований (латентний) потенціал. Явний характеризує виявлені можливості та ресурси, а прихований (латентний) потенціал характеризує ті можливості і ресурси, які підприємство не виявило або не може виявити.

За спектром врахування можливостей виділено повний та частковий (внутрішньосистемний). Частковий (внутрішньосистемний) включає внутрішній потенціал, а повний окрім внутрішнього враховує ще й зовнішній.

Наступним рівнем класифікації є поділ потенціалу підприємства за періодом охоплення можливостей підприємства на поточний і стратегічний. Стратегічний враховує можливості, які може мати підприємство протягом довгострокового періоду, а поточний тільки ту частину можливостей, які мають місце в поточний момент часу.

За рівнем використання пропонуємо виділяти активний та пасивний. Активний потенціал характеризує частину задіяного потенціалу, а пасивний визначає сукупність накопиченого, сформованого потенціалу на підприємстві.

Наведений підхід є гнучким і його можна доповнити залежно від мети дослідження, у ньому розглянуті основні складові. Проведення комплексного аналізу даних складових дозволяє одержати найбільш повну і достовірну оцінку економічного потенціалу і всього стану підприємства.

ВИСНОВКИ

Таким чином, проведене теоретичне дослідження та критичне переосмислення наявних у літературі підходів до систематизації видів потенціалу підприємства дозволили розробити їх комплексну класифікацію, яка максимально враховує специфічні риси та особливості потенціалу підприємства та зокрема адаптаційного потенціалу підприємства.

Отримані в ході дослідження результати (уточнення сутності адаптаційного потенціалу) є основою для повної характеристики адаптаційного потенціалу як об'єкта управління і, таким чином, сприяють розробці конкретних науково-практичних рекомендацій з його визначення та дослідження особливостей формування та оцінки адаптаційного потенціалу підприємства. ■

ЛІТЕРАТУРА

- Карпенко Ю. В.** Класифікаційний аспект економічної категорії «потенціал» / Ю. В. Карпенко // *Коммунальное хозяйство городов* : Науч.-техн.сб. Вып. 48. – К. : Техніка, 2003. – С. 109 – 113.
- Краснокутська Н. С.** Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посібник. – К. : ЦУЛ, 2005. – 352 с.
- Лігоненко Л. О.** Антикризисное управління підприємством : підручник. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 824 с.
- Овдиенко В. Н.** Производственный потенциал предприятия / В. Н. Овдиенко, В. А. Котлов. – М. : Экономика, 2002. – 559 с.
- Отенко И. П.** Механизм управления потенциалом предприятия : научное издание / И. П. Отенко, Л. М. Малярец. – Харьков : Изд. ХГЭУ, 2003. – 220 с.
- Протасов В. І.** Сутність та особливості інновацій / В. І. Протасов // *Вісник Київського національного університету*. – 2010. – № 3, Т. 2. – С. 58 – 61.
- Рєпіна І. М.** Підприємницький потенціал: методологія оцінки та управління / І. М. Протасов // *Вісник Української Академії державного управління при Президенті України*. – 1998. – № 2. – С. 262 – 271.
- Спирин В. С.** Анализ экономического потенциала предприятия / В. С. Спирин. – М. : Финансы и статистика, 1994.
- Федонін О. С.** Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посіб. / О. С. Федонін, І. М. Рєпіна, О. І. Олексюк. – К. : КНЕУ, 2004. – 316 с.
- Шулік В. А.** Сутність інноваційного потенціалу великих промислових підприємств / В. А. Шулік, А. Н. Давидов // *Вісник Хмельницького національного університету*. – 2007. – № 9, Т. 1. – С. 66 – 85.

REFERENCES

- Fedonin, O. S., Riepina, I. M., and Oleksiuk, O. I. *Potential pidpriemstva: formuvannia ta otsinka* [Potential Company: development and evaluation]. Kyiv: KNEU, 2004.
- Krasnokutska, N. S. *Potential pidpriemstva: formuvannia ta otsinka* [Potential Company: development and evaluation]. Kyiv: TsUL, 2005.

Karpenko, Yu. V. "Klasyfikatsiinyi aspekt ekonomichnoi kategorii «potentsial»" [Classification aspects of economic categories "potential"]. *Kommunalnoe khoziaistvo horodov*, no. 48 (2003): 109-113.

Lihonenko, L. O. *Antykryzove upravlinnia pidpriemstvom* [Crisis management]. Kyiv: KNTEU, 2005.

Otenko, I. P., and Maliarets, L. M. *Mekhanizm upravleniia potentsialom predpriatiia* [Potential enterprise management mechanism]. Kharkov: KhGEU, 2003.

Ovdienko, V. N., and Kotlov, V. A. *Proizvodstvennyi potentsial predpriatiia* [The production capacity of the company]. Moscow: Ekonomika, 2002.

Protasov, V. I. "Sutnist ta osoblyvosti innovatsii" [The essence of innovation and features]. *Visnyk KNU*, vol. 2, no. 3 (2010): 58-61.

Riepina, I. M. "Pidpriemnytskyi potentsial: metodolohiia otsinky ta upravlinnia" [Entrepreneurial potential: assessment methodology and management]. *Visnyk Ukrainskoi Akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezidentovi Ukrainy*, no. 2 (1998): 262-271.

Spirin, V. S. *Analiz ekonomicheskogo potentsiala predpriatiia* [Analysis of the economic potential of the company]. Moscow: Finansy i statistika, 1994.

Shulik, V. A., and Davydov, A. N. "Sutnist innovatsiinoho potentsialu velykykh promyslovykh pidpriemstv" [The essence of the innovation potential of large industrial enterprises]. *Visnyk KhNU*, vol. 1, no. 9 (2007): 66-85.